

Nimistöntutkimuksen uusia tuulia Pisassa

Italian helteisessä Pisassa järjestettiin elo–syyskuun vaihteessa nimistöntutkimuksen 22. maailmankongressi. Kerran kolmessa vuodessa toteutettava tapahtuma kokosi paikalle viitisensataa nimistöntutkijaa 46 eri maasta. Valtaosa esitelmistä pidettiin englanniksi, vaikka tapahtuman kieliä olivatkin ICOS:in (*International Council of Onomastic Sciences*) perinteitä kunnioittaen myös ranska, saksa ja järjestäjämaan kielenä italia. Enemmistö osallistujista oli kielitieteilijöitä, mutta mukana oli ilahduttavan paljon muidenkin tieteenalojen edustajia, muun muassa antropologeja, sosiologeja, psykologeja, historian, kirjallisuuden- ja tietojenkäsittelyopin tutkijoita sekä maantieteilijöitä. Aito tieteidenvälisyys eri alojen tutkijoiden ja tutkimusotteiden välillä näyttää olevan suunta, johon myös nimistöntutkimuksessa ollaan yhä vahvemmin menossa. Nimistöntutkimuksen perinteisesti tunnusomaisin lähestymistapa, nimien etymologian selvittäminen, on sen sijaan käynyt aiempaa harvinaisemmaksi.

Kongressin työryhmät oli jaettu kuuteen pääryhmään: ”Nimet ja lingvistiikka”, ”Nimet ja yhteiskunta”, ”Nimet ja kirjallisuus”, ”Henkilönimet”, ”Maantieteelliset nimet” sekä ”Muut nimet”. Jaottelu osoittautui ainakin maantieteen näkökulmasta varsin häilyväksi, sillä tieteenalamme kannalta mielenkiintoisia esitelmiä oli kuultavissa useamman otsikon alla. Ajankohtaisista aihepiireistä nousivat esille muun muassa eri nimistöjen, kielten ja kulttuurien kontaktit sekä nimien lainaaminen. **Päivi Rainò** totesi Suomessa käytettyjen viittomakielisten paikannimien olevan usein suomenkielisistä nimistä tai nimiin sisältyvistä elementeistä käännettyjä: esimerkiksi nimi *Ivalo* sisältää I-viittoman ja valoa merkitsevän viittoman. Saagoissa käytettyjä paikannimiä tutkinut tanskalainen **Peder Gammeltoft** tarkasteli vuorostaan, kuinka viikingit nimesivät valloittamiaan alueita, mutta myös toivat vieraita nimimalleja mukanaan Skandinaviaan. **Ian D. Clark** ja **Laura Kostanski** tarkastelivat Australian alkuperäisväestön paikannimistöä ja sen virallistamista. Victorian osavaltiossa asetettiin 1990-luvun alussa tavoitteeksi alueen alkuperäisten nimien palauttaminen. Useat alkuperäisväestön kuulumatottomat kokivat kuitenkin kielsensä ja identiteettinsä uhatuiksi, kun monet heille tutut englanninkieliset nimet aiottiin korvata heille entuudestaan tuntemattomilla nimillä. Ratkaisuksi tulikin meille suomalaisille varsin luonnolliselta vaikuttava käytäntö, molempien nimien säilyttäminen ja rinnakkainen esittäminen muun muassa kartoilla.

Viimeaikaisten yhteiskunnallisten mullistusten vaikutukset paikannimistöön olivat herättäneet lu-

kaisten tutkijoiden mielenkiinnon. Sosialismin roimahdus Euroopassa on jättänyt jälkensä slaavilaisen kielialueen paikannimistöön. Tšekkiläisen **Rudolf Šrámekin** mukaan eri Itä- ja Keski-Euroopan maissa on luotu nopeassa tahdissa uusia virallisia nimiä entisten tilalle. Yhtäältä aiempien ”sosialististen” lainanimien osuus on vähentynyt, kun paikoista on haluttu jälleen puhua niiden omakielillä nimillä. Toisaalta on omaksuttu runsaasti uudentyyppejä ”kansainvälisiä” nimiä erityisesti turismin ja kaupankäynnin edistämiseen. Seurauksena ovat olleet nimistön vakinaistamisen vaikeudet, epävirallisten nimien ja nimimukaelmien suuri määrä ja yleensä ottaen nimistön epävakaus.

Eryteisesti kadunnimiä voidaan pitää kansakuntien ja alueiden historian ja muuttuvien valtasuhteiden peilinä. **Laimute Baloden** mukaan Latvian pääkaupungissa Riiasa kadunnimiä on ehditty vuodesta 1859 lähtien vaihtaa jopa 6–7 kertaa: esimerkiksi nykyisin (ja jo aiemmin 1920–30-luvuilla) *Vapaudenkatuna* tunnettu katu tuli vuonna 1942 nimitetyksi *Adolf Hitlerin kaduksi* ja sodan jälkeen vuorostaan *Lenininkaduksi*. Sosialismin jälkeistä nimistöä tutkinut **Eva Rzetelska-Feleszko** korosti, että nimien tehtäväksi yhä selvemmin tullut myös mainostaminen, kaupallisesti myönteisten mielikuvien herättäminen. Eryteisesti ”eurooppalaisiksi” koetuista nimistä on tullut entisissä sosialistimaissa eräänlaisia vapauden symboleja. **Akikatsu Kagami** puolestaan kertoi, kuinka englanninkieliset nimet, kuten *Sun Road*, ovat nykyisin tulleet Japanissakin suosituiksi ostoskatujen nimiksi. **Paula Sjöblom** oli havainnut suomalaisten yritysnimien sisältävän yhä enemmän englanninkielisiä ilmauksia ja eräänlaisia muka-sanoja, jotka usein muistuttavat latinaa tai kreikkaa.

Espoon kaupungin nimistönsuunnittelija **Marija Viljamaa-Laakso** toi esiin suunnittelijan näkökulman kaupallistuvaan paikannimistöön. Hän kannusti tutkijoita osallistumaan nimistöä koskevaan keskusteluun ja vaikuttamaan myös siihen, että nimistönsuunnittelusta tulisi kaupunkisuunnittelussa arkkitehtuurin kaltainen arvostettu ala. Epävirallisen kaupunkinimistön roolia pohditu esitelmässään Helsingin osalta **Terhi Ainiala** ja **Jani Vuolteenaho** ja samankaltaisia kysymyksiä Moskovassa ja Roomassa tutkinut venäläinen **Sergej Nikitin**. Tutkimustulokset eri kaupungeista näyttävät monelta osin yhteneviltä: virallisten kadunnimien sijasta arkista kaupunkiympäristöä hahmotetaan paljolti erityyppisten huomattavien maisemaelementtien, kuten metroasemien, elokuvateattereiden, puistojen ja supermarkettien nimien perusteella.

Pisan kongressi ilmensi nimistöntutkimuksen ajankohtaisuutta ja uutta tieteidenvälistä ilmettä myös menetelmällisestä näkökulmasta. Esimerkiksi kirjallisuuden nimistön tutkimuksessa kohteina voivat olla yhtä lailla reaalia maailman paikkojen ja henkilöiden nimet kuin fiktiivisetkin nimet. Osa tutkijoista kannusti tulkitsemaan nimiä semioottisena symbolijärjestelmänä, osa taas laajoja lähteaineistoja uuden tietokonetekniikan keinoin määrällisesti analysoimalla. Kongressi havahdutti maantieteilijän huomaamaan sen, että nimis-

töntutkimuksella on paljon annettavaa myös omalle tieteenalallemme.

Seuraava ICOS-kongressi järjestetään vuonna 2008 Torontossa. Sitä ennen paikannimistöä kiinnostuneet tutkijat kokoontuvat Norjan Kaarasjoella elokuussa 2006 järjestettävään monitieteiseen *Place Names and Identities in Multicultural Contexts* -symposiumiin (ks. <www.norna.org>).

JANI VUOLTEENAHO
TERHI AINIALA